

اینترنت بستری برای جنگ نرم

عاطفه امینی

از همان زمان که دگرگونی های نرم به مرحله اجرا رسید تعاریف گوناگونی از ماهیت آن ارایه گردیده است. اجرای برنامه های حساب شده مسالمت آمیز به منظور تغییر سیستم سیاسی یک کشور و یا ایجاد تغییر و تحول مورد نظر بر حاکمان و مردم در جوامع مدنظر، از تعاریفی است که به شاخصه ها و اهداف اصلی جنگ نرم اشاره دارند. برای تبیین نقش رسانه ها و به خصوص فضای سایبر و مجازی در جنگ نرم، از منظری متفاوت و البته با بهره گیری از متون و تئوری های موجود، موضوع را مورد کنکاش قرار می دهیم. اگر ایجاد دگرگونی در جوامع با تکیه بر تغییر دیدگاه ها و نگرش های حاکمان و مردم بحث اصلی جنگ نرم باشد؛ در آن صورت این جنگ، مدلی نوین از فعل و انفعال های این دولت ها برای سلطه، بر کشورهای مختلف را نمایش می دهد.

نگاهی به تاثیر اینترنت در جنگ نرم

جنگ یا براندازی نرم، از مفاهیمی است که تقریباً از اواخر دهه ی ۷۰ میلادی و اوایل دهه ۸۰ میلادی، مورد توجه مراکز اطلاعاتی - امنیتی در غرب قرار گرفت و از اوایل دهه ی ۹۰ میلادی وارد فاز عملیاتی گردید و تغییرهای مورد نظر را در تعدادی از کشورهای هدف (به ویژه کشورهای بلوک شرق)، ایجاد نمود.

از همان زمان که دگرگونی های نرم به مرحله اجرا رسید تعاریف گوناگونی از ماهیت آن ارایه گردیده است. اجرای برنامه های حساب شده مسالمت آمیز به منظور تغییر سیستم سیاسی یک کشور و یا ایجاد تغییر و تحول مورد نظر بر حاکمان و مردم در جوامع مدنظر، از تعاریفی است که به شاخصه ها و اهداف اصلی جنگ نرم اشاره دارند.

برای تبیین نقش رسانه ها و به خصوص فضای سایبر و مجازی در جنگ نرم، از منظرى متفاوت و البته با بهره گیری از متون و تئوری های موجود، موضوع را مورد کنکاش قرار می دهیم.

اگر ایجاد دگرگونی در جوامع با تکیه بر تغییر دیدگاه ها و نگرش های حاکمان و مردم بحث اصلی جنگ نرم باشد؛ در آن صورت این جنگ، مدلی نوین از فعل و انفعال های این دولت ها برای سلطه، بر کشورهای مختلف را نمایش می دهد.

چرا که سلطه و استیلا با تعاریفی از قدرت، بسط و توسعه یافته که قدرت را توانایی تمرکز، تنظیم و یا هدایت رفتار می دانست.

دقیقا با این تعاریف از قدرت است که قدرت نرم جایگاه ویژه ای در تئوری های سلطه می یابد. قدرتی که تمام توان و ظرفیت خود را متمرکز بر قانع کردن دیگران می سازد تا رفتار آنها را به گونه ای مورد نظر تنظیم و هدایت نماید.

بنابراین رساترین تعریف برای جنگ نرم، هدایت افکار به سمتی است که جوامع به گونه ای بیندیشند که سردمداران سلطه گر می خواهند و از همین نقطه است که عملیات روانی با تکیه بر نقش بی بدیل رسانه ها آغاز می شود. از سوی دیگر در تخصیص و تحدید جنگ نرم ابعاد مختلفی مانند ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و فرهنگی برای آن مطرح می شود.

رسانه ها می توانند

این ابعاد گرچه به صورت فردی و تنها در اهداف کوتاه مدت و کارکردهای عینی متفاوت اند؛ اما همه آنها در شیوه ها و ابزارها بر نقش رسانه ها و تبلیغات متمرکز هستند. به ویژه بعد فکری و فرهنگی که اساسا شاخصه

ی جنگ نرم است، بدون در نظر گرفتن نقش رسانه ها، قابل درک نیست. بنابراین جنگ نرم، جنگ برای سلطه است و سلطه زمانی در دسترس است که سلطه گران بتوانند بر افکار عمومی استیلا یابند و همین امر همکاری رسانه ای را نیاز شدید و اصلی جنگ نرم می سازد.

مولفه ها و شاخصه های منحصر به فرد این درگیری، فقط به کمک و یاری رسانه ها به سرانجام می رسد. همه رسانه ها از جمله دیداری و شنیداری، کتبی و شفاهی به دلیل کارکردهای خاص روانی و تبلیغی در مجموعه ابزارها و شیوه های جنگ نرم کاربرد ویژه ای می یابند و چنان که نمی توان از نقش امواج رادیویی و ماهواره ای در دوران جنگ سرد و مراحل ابتدایی جهان تک قطبی غفلت نمود.

ما در این نوشته به خصوص تبیین ظرفیت های فضای مجازی و سایبری در جنگ نرم را دنبال خواهیم کرد؛ گرچه گستره این بحث نیز مستلزم بحث مفصلی است.

برای بحث در چرایی و چگونگی کاربرد روزافزون فضای سایبر در جنگ نرم لازم است به تعریف و تشریح مختصات این محیط پرداخته شود تا از محتوای بحث، الگوی عمل براندازی نرم با مختصات و شرایط خاص فکری و فرهنگی به دست آید.

ابعادی متفاوت

جنگ نرم به دلیل ماهیت خود و عدم نیاز به ابزارهای فیزیکی به دنبال آن است که در مسافت های دورتری از مراکز طراحی کننده به اجرا درآید. جهانی و فرامرزی بودن فضای سایبر امکان های مورد نیاز را به آسانی در اختیار طراحان جنگ نرم قرار می دهد و با فراهم شدن بسترهای فکری-فرهنگی، اهداف مورد نظر، از سوی جریان های درون جامعه هدف دنبال می شود.

میسر بودن ارتباط دوطرفه نیز ابزارهای عملیاتی را در خدمت طراحان و رهبران مراکز مورد نظر درمی آورد و در موقعیت های حساس که امکان حضور و هدایت مستقیم میدانی حوادث از براندازان سلب می شود؛ عناصر حاضر در صحنه نقش رسانه های عملیات را بازی می کنند. "ما همه رسانه ایم؛ شعاری است که دقیقا برگرفته از این الگو در حوادث اخیر مدام طرح می شد".

از سوی دیگر جنگ نرم به عناصر و سربازان میدانی نیاز دارد که از جنس مخاطبان جامعه هدف باشند. این عناصر باید برای خود یک هویت خاص قایل باشند تا بتوانند هدایت روند درگیری را بر عهده گیرند و در شرایط کنونی امکان دسترسی به فضای مجازی به دلیل در اختیار گذاشتن لحظه ای حجم وسیعی از اخبار، اطلاعات و تسهیل ارتباط چنین هویت کاذبی را به راحتی در میان بخشی از صحنه گردانان حوادث ایجاد می نماید.

مباحث مورد نظر نشان دهنده ظرفیت بالا و استثنایی فضای مجازی برای هدایت جنگ نرم است. به ویژه نبود بسیاری از قیود و محدودیت ها که برای سایر اقسام رسانه ای وجود دارد، در محیط مجازی گستره فعالیت در این فضا را برای اهداف و انگیزه های امنیتی و سیاسی افزایش می دهد.

این مجموعه شرایط است که امروزه هوس بهره گیری از این فضا را برای غلبه بر دیگر ملت ها در میان مراکز قدرت جهانی ایجاد می نماید. حوادث چندماه اخیر ایران را باید یک میدان آزمون برای کاربرد فضای مجازی در عملیات روانی و جنگ نرم دانست.

فضای جدید

فضای سایبر، محیط الکترونیکی واقعی است که ارتباط انسانی را به شیوه ای سریع، فراجغرافیایی و با ابزارهای خاص مستقیم و زنده میسر می سازد. به عبارتی، تئوری پیوند (ادغام) مکان در زمان، یا تبدیل جهان جغرافیایی به دهکده جهانی، به صورت واقعی با رشد و گسترش فضای مجازی اتفاق افتاد. این فضا و محیط که بسیاری از ویژگی های دوران فلسفی پساندردن را در خود دارد، موقعیت ها و شاخصه های بالقوه ای است که وجه جداسازی آن با سایر ابزارهای رسانه ای و اطلاع رسانی است.

۱- **جهانی و فرامرزی بودن:** ویژگی منحصر به فردی که فضای سایبر را از دیگر رسانه ها جدا می سازد، همین برد جهانی است. این جهانی بودن با ارسال گستره امواج ماهواره ای از یک نقطه خاص به سراسر جهان متفاوت است. علاوه بر محدودیت های خاص امواج ماهواره ای در مناطق مختلف و مشکلات فنی و محیطی آن، برنامه های ماهواره ای در یک نقطه مخصوص تولید و سپس انتشار می یابد. در حالی که در محیط مجازی اینترنت، امکان تولید جهانی فراهم است.

۲- ویژگی فوق تصور دیگر در فضای مجازی: امکان ارتباط دوطرفه به صورت سهل و آسان است. به عبارتی در این محیط امکان های خاصی ارتباط سریع و آسان کاربران، سرورها و مدیریت کنندگان را امکان پذیر می سازد این ویژگی نیز در انواع دیگر رسانه ها با محدودیت ها و مشکلات خاصی روبه روست.

۳- جذابیت و تنوع، ویژگی دیگر فضای مجازی است: ضمن اینکه امکان بهره برداری از همه جذابیت های خاص رسانه ای مانند: فیلم، عکس و ... همان طور که ذکر شد مشتری مداری محض در تنوع و جذابیت این محیط تاثیر به سزایی دارد. شاخصه های دیگری نیز این محیط را برای بهره گیری در عرصه جنگ نرم مهیا می نماید.

۴- مخاطب خاص و تاثیرگذار: همین مساله باعث شده که اینترنت و فضای مجازی نوعی مرجعیت فکری- سیاسی را برای کاربران ایجاد نماید. گرچه می توان ادعا کرد این امر در جوامعی با فراگیری کاربران، موضوعیت خود را تا حدودی از دست داده است. اما حداقل در ایران هم چنان به عنوان یک نقش برای فعالین این عرصه تعریف می شود.

۵- مساله دیگر امکان عبور و عدم تقید به بخش مهمی از قوانین و محدودیت های رایج در سایر رسانه ها است: این امر به ویژه در محیط های غیررسمی بیشتر رایج است. به عنوان مثال وبلاگ ها با گستردگی میلیونی خود توانسته اند مخاطبانی فراگیر جذب کنند که به طور معمول مقید به قوانین خاصی نیستند و چه بسا وبلاگی با مخاطبانی به مراتب بیشتر از یک وب سایت و خبرگزاری رسمی، با دستی باز همه خطوط قرمز یک جامعه را زیر پا بگذارد و بتواند از سد فیلترینگ و محدودیت های فنی هم رها شود.

یا می توان به کامنت ها و نظرهای کاربران به عنوان یک بخش جذاب اشاره کرد؛ که می تواند از قواعد رویه های موجود استثناء شود. همه این ویژگی ها، امکان بهره برداری از فضای رسانه ای در عرصه جنگ نرم را آسان می کند.

از آنجا که اقناع مخاطب و موج سواری بر اساس خواست های افکار عمومی در میان جوامع متعارض، مهمترین شیوه پیشبرد جنگ های نرم است. شاخصه های ذکر شده در فضای سایبر، بسترها و ظرفیت های لازم را برای بهره برداری از این محیط در راستای هدف فراهم می سازد.

رویکرد مسوولین و دولت های معاند (دشمن) با نظام اسلامی، به شفافیت بحث کمک می کند. به عنوان نمونه، در ایام نزدیک به ۱۶ آذر که قرار بود برخی از مخالفان با حضور در خیابان ها به مقابله و تعارض با نظام بپردازند؛ “نتانياهو” نخست وزیر رژیم اشغالگر رسماً به مقام های آمریکا توصیه کرد که از ظرفیت وب سایت های اجتماعی با ارایه اطلاعات خاص برای هدایت آشوب های اخلی استفاده کند.

در مورد دیگری “هیلاری کلinton” وزیر خارجه آمریکا از تلاش کشورش برای استفاده از ظرفیت فضای مجازی علیه ایران اشاره نمود. اشاراتی از این دست، از اهمیت این حوزه جهت فعالیت رسانه ای برای برخورد با نظام های معارض در ادبیات سیاسی آمریکا، پرده برمی دارد.